
BALKANLAR'DA NÜFUS SAYIMLARI VE KİMLİK TARTIŞMASI-18 MART 2011

Erhan TÜRBEDAR

12.04.2009

Dr. Erhan Türbedar

TEPAV, 17 Mart 2011

Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Birliğe ilişkin yasal düzenlemeler gereğince belirli aralıklarda nüfus sayımı gerçekleştiriyor. Bu çerçevede 2011 yılı Birlik açısından bir nüfus sayımı yılı olacaktır. Avrupa Birliği üyesi ülkeler dışında, Birliğin aday ve potansiyel aday Batı Balkan ülkeleri de bu yıl içinde nüfus sayımı gerçekleştirmesi gerekiyor. Avrupa Birliği üyesi ülkelerde nüfus sayımı siyasi açıdan çok ilginç bir konu olmayabilir. Balkan ülkelerinde ise nüfus sayımı etnik kimliklere ilişkin sorunları yeniden tartışmaya açıyor.

Avrupa Birliği ülkeleri içinden nüfus sayımına ilk başlayan ülke Bulgaristan oldu. Bulgaristan vatandaşları nüfus sayımının ilk etabında elektronik ortamda işlemleri yaptırabiliyordu. Nitekim bu yoldan yaklaşık 3 milyon kişi sayılmış oldu. İnternet ortamını tercih etmeyenler ise klasik yöntemle sayıldı. 28 Şubatta Bulgaristanın nüfus sayımı fiilen sona ermiş oldu. Bulgaristandaki nüfus sayımın kesin olmayan ilk sonuçları, bu ülkenin nüfusunun son 10 yılda 600 bin civarında azaldığına işaret ediyor.

Batı Balkan ülkeleri prensipte bu yılın Nisan ayında neredeyse eş anlı bir nüfus sayımı gerçekleştirmesi gerekiyordu. Ancak maddi sıkıntıları gerekçe gösteren Sırbistan, nüfus sayımını Ekim 2011'e erteledi. Arnavutluk ise 8 Mayıs 2011'de düzenlenmesi planlanan yerel seçimler için yapılan hazırlıklar yüzünden, Nisan ayında nüfus sayımını gerçekleştiremeyeceğini duyurdu. Diğer taraftan Makedonya hükümetinin iktidar ortaklarından Demokratik Bütünleşme Birliği (BDI), ülkedeki siyasi durumun nüfus sayımının başka bir tarihe ertelenmesini gerektirdiğini savunuyor.

Boşnaklar Nüfus Sayımından Çekiniyor

Batı Balkan ülkelerinden Bosna-Hersek'te bu yıl içinde nüfus sayımının yer alıp almayacağı belirsizliğini koruyor. Bu konuda Bosna-Hersek'teki taraflar uzun süredir anlaşmaya varamıyor. Bosnalı Sırplar, 1 Eylül 2011 tarihine kadar Bosna-Hersek'te nüfus sayımı gerçekleştirilemezse, kendi entiteleri olan Sırp Cumhuriyetinde bunu tek başına yapacaklarını söylüyor. Ancak Avrupa Birliği Bosna-Hersek'in sadece bir kısmında değil, ülkenin tamamında nüfus sayımının yapılması üzerinde ısrar ediyor.

Bosna-Hersek'te 1991 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre, ülkenin toplam nüfusu 4,3 milyondur. 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaş sırasında ise yaklaşık 2,2 milyon kişi savaş öncesi evlerini terk etti. Bunların içinden 1,2 milyonu 100'den fazla ülkeye sığınmış, geri kalanı ise

Bosna-Hersek sınırları içinde yerinden edilmiş statüsüne girmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin verileri, Bosna-Hersekte günümüze kadar sadece bir milyonun üzerinde insanın savaş öncesi evlerine geri döndüğünü gösteriyor. Bir başka ifadeyle, Bosna savaşı yüzünden evlerini terk edenlerden sadece yarısı eski ikamet yerlerine geri dönmüş bulunuyor. 1992-1995 yılları arasında Bosna-Herseki terk edenlerden yaklaşık 500 bininin yabancı ülkelerde kalmaya devam ettikleri, bunların içinden yüzde

80inin ise bulundukları ülkelerde kalıcı bir şekilde yerleştikleri tahmin ediliyor. Bu yüzden Boşnak liderler nüfus sayımında herkesin Bosnalı olarak sayılmasını, konuşulan dilin, etnik ve dini kimliğin ise dikkate alınmamasını istiyor. Bosnalı Sırlar ve Hırvatlar ise böyle bir öneriye karşı çıkıyor. Durum böyle olunca, Bosna-Hersekte politikacılar nüfus sayımı konusunda bir anlaşmaya varamıyor.

Nüfus Tartışması Karadağda Nefret Söylemi Artırıyor

Nüfus sayımının siyasi gerginliğe neden olduğu diğer bir Balkan ülkesi Karadağdır. Karadağdaki Sırların ve Sırp Ortodoks Kilisesinin statüsüne ilişkin sorunun varlığı yüzünden, bu ülkede nüfus sayımı tartışmaları adeta nefret söylemine dönüştü. Bu nefret söylemi tehditleri, kişisel hakaretleri ve lanet okumaları bile içeriyor. Böyle bir retoriği kışkırtan ise, siyasilerin nüfus sayımı çerçevesinde Karadağ halkına baskı yaptığı yönündeki iddialarıdır.

Karadağlı kimliğini Sırp kimliğinden ayıran çok ince bir çizgi bulunuyor. Bilindiği gibi, Karadağ ve Sırbistan tarih içinde kardeş ülkeler olarak bilinir. Ortak dilleri ve dinleri, benzer tarihleri ve gelenekleri yüzünden, Sırları ve Karadağlıları birbirinden ayırmak oldukça zordur. Balkan Kasabı Slobodan Miloševićin babası da Karadağlıdır. Karadağlıların Sırlardan tek ayrı noktası, tarih içinde farklı yöneticilere sahip olmuş olmalarıdır. Durum böyle olunca, Karadağ halkının bazı kesimlerinin siyasilerin etkisi altında kalabileceğine ve kimliğini ona göre açıklayabileceğine inanılıyor. 2003 yılında Karadağda gerçekleşen nüfus sayımının sonuçlarına göre, nüfusun yüzde 43,16sını Karadağlılar, yüzde 31,99unu Sırlar, yüzde 11,74ünü Boşnak ve Müslümanlar, yüzde 5,03ünü Arnavutlar, yüzde 1,1ini Hırvatlar oluşturuyor. Nüfusun geri kalanı ise diğer azınlıklardan, yüzde 5,5lik kısmı da etnik kimliğini belirtmeyenlerden oluşuyor. Nisan ayındaki nüfus sayımında Karadağ vatandaşları etnik kimlikleri dışında Sırpça mı, yoksa Karadağca mı konuştuklarını da belirtmeleri gerekiyor. Dil konusu ise, Karadağdaki siyasi polemiklerin temel ayaklarından birini oluşturuyor.

Azınlıklar Çoğunluğun Baskısından Korkuyor

Nüfus sayımları Kosova, Makedonya ve Arnavutlukta bazı azınlıkları da kaygılandırıyor. Bu ülkelerdeki azınlıklar, baskı ortamı yüzünden etnik kimliklerini özgürce ifade edemeyeceklerinden endişeleniyor. Geçmişteki uygulamalar yüzünden ise, Balkan ülkelerindeki azınlıklar genel olarak nüfus sayımı sonuçlarının tümüne yönetimin siyasi amaçlı hilesi gözüyle bakıyor ve sunulan resmi rakamlara güvenmiyor.

Eurostatın kuralları gereğince, bir şahsın sayılabilmesi için, ülkesinde fiili olarak bulunuyor olması gerekiyor. Oysa Balkan ülkelerindeki azınlıkların belirli kesimleri, daha iyi ekonomik koşulları sağlamak ümidiyle yurtdışında yaşıyor. Örneğin, UNDPnin bir çalışmasında, günümüzde yaklaşık 400 bin Kosovalının daha iyi ekonomik gelecek ümidiyle yurtdışında yaşadığı tahmin ediliyor. Benzer durumdan dolayı Makedonyadaki Arnavutlar gurbetçilerin ülkeyi yoğun olarak ziyaret ettiği yaz aylarında nüfus sayımının gerçekleştirilmesini tercih ediyor. İşin tersinden bakıldığı zaman,

Makedonlar ÷lkedeki Arnavut n÷fusun daha y÷ksek çıkabileceğinden endişeleniyor.

Arnavutluk Yunan Azınlığından Endişeleniyor

N÷fus sayımı Arnavutlukta da siyasi hassasiyeti y÷ksek olan bir konuya d÷nüştü. Etnik kimlik beyan usul÷yle resmi kayıtlara geçeceği için, Arnavutlukta bazı çevreler

Arnavutlunun g÷neyindeki Yunan azınlığının sayısının olduğundan fazla çıkabileceği endişesini taşıyor. 1989 yılında gerçekleşen n÷fus sayımına göre, Arnavutlunun g÷neyinde yaşayan Yunan azınlığın sayısı 59 bin civarındaydı. Ancak Yunanlar, o dönemde kimliklerini özgürce ifade edemedikleri gerekçesiyle, Arnavutlukta Yunan n÷fusun sayısının kat kat daha fazla olduğunu iddia edip durdular. Yunanların Arnavutluk n÷fusunun yüzde 12'sini oluşturduğunu iddia edenler bile oldu. Yunanistanın Arnavutlunun g÷neyine yönelik tarihi eğilimleri yüzünden, uzun süreden beri Arnavutlarda Yunan azınlığına ilişkin hassasiyet bulunuyor.

Birinci Dünya Savaşında Arnavutlunun g÷neyini işgal eden Yunanistan, Nisan 1916'da bu toprakları Yunanistanın bir parçası olarak ilan etti. Arnavutluk bu topraklarını ancak Kasım 1921'den sonra yeniden kontrol÷ altına alabildi. Arnavutlunun toprak bütünlüğü korunduysa da, Yunanistanın Arnavutlunun g÷neyindeki macerası hiçbir zaman unutulmadı. Bu yüzden Arnavut yöneticiler daha sonraki dönemlerde Yunan azınlığına hep şüphe ile yaklaştı. Örneğin, komünizm sonrası dönemde Arnavutluyu korkutan en önemli husus, Yunanistanın aşırı milliyetçilerinin Arnavutlunun g÷neyini Yunanistana bağlama arzusunda olmaları ve g÷neydeki Yunan azınlığının özerklik talebini dile getiriyor olmasıydı. 2011 n÷fus sayımı hazırlıkları sürecinde yaşananlar ise Arnavutlukta Yunan azınlığının, Tiran-Atina hattındaki ilişkilerde sorun teşkil etme potansiyelini taşımaya devam ettiğini gösterdi.

N÷fus sayımına ilişkin Arnavutlardaki esas endişe, Yunanistanda daha kolay barınmak ve bu ÷lkede özlük haklarına kavuşmak için, bazı Arnavut asıllıların da kendini Yunan olarak yazdırabileceğidir. Yunanistanda iş arayan bazı Arnavutluk vatandaşlarının, Yunan vatandaşlığını elde etmek için isimlerini Yunanca isimlerle değiştirdikleri hususuna çok önceden uyarılar yapılıyor. Arnavutluk Adalet Yüksek Konseyi (Albanian High Council of Justice) Başkan Yardımcısı Kreshnik Spahiuya göre, Şubat 2011'de, kayıtlarda Arnavut olarak gözüken 3.800 vatandaş etnik kimliğini Yunan olarak değiştirdi. Arnavutlukta Yunan azınlığının temsilcileri, yaşananların etnik kimlik değiştirmekle alakasının olmadığını, daha önce baskılar yüzünden kendini Arnavut olarak yazdıran Yunan asıllıların esas kimliklerini geri aldıklarını savunuyor. Bu yöndeki gelişmeler, Arnavut milliyetçi grupların Yunan karşıtı söylemlerinin kabarmasına neden oluyor. Bu doğrultuda, etnik kimliğin beyan edileceği bir n÷fus sayımının, Yunanların Arnavut topraklarına yeniden göz dikmesine neden olabileceği uyarısı yapılıyor. Son birkaç haftanın içinde ise, 2011 n÷fus sayımını protesto etmek amacıyla Arnavutlukta birkaç gösteri de düzenlendi. Böyle bir ortamdan istifade ederek, muhalefet adeta hükümetin karşısında prim yapmaya çalıştı. Muhtemelen bu nedenden dolayı Arnavutluk hükümeti, n÷fus sayımının Mayıs 2011 yerel seçimlerinin sonrasına bırakılmasını daha uygun buldu.

Bir grup milliyetçi Arnavut, Yunanların Arnavutlukta sayılacak olmaları karşılığında, Arnavutların da Yunanistanda etnik kimlikleriyle sayılmasını talep ediyor. Yunanistan Arnavutlukta Yunanlı azınlık için yakından ilgileniyor, kendi sınırları içindeki Arnavut azınlığın varlığını ise 1940'lardan beri reddediyor. Bugün Yunanistanda yaşayan Arnavutlar Ortodoks Arnavutlar, çalışma amacıyla Yunanistanda barınan göçmen Arnavutlar ve Çamerya Arnavutları olarak üçe ayrılıyor. Ortodoks

Arnavutların önemli ölçüde Helenleştiği belirtiliyor. Yunanistandaki göçmen Arnavutların sayısı 400 binin üzerinde olduğu tahmin ediliyor. Çamerya bölgesindeki Arnavutların sayısı ise 100 bin civarında olduğu düşünülüyor. 1945 sonrası dönemde Yunanistanın yaklaşık 30 bin Çameryalı Arnavutu sınır dışı etmiş olması yüzünden, günümüzde bile Tiran ile Atina arasında zaman zaman gerginlikler yaşanabiliyor. Bütün bu nedenlerden dolayı, Arnavutluktaki nüfus sayımı Yunanistanı da yakından ilgilendiriyor.

Sırbistan Bölgedeki Sırpların Sayısının Yüksek Çıkması İçin Çabılıyor

Gerçekleştirilecek olan nüfus sayımları çerçevesinde dikkat çeken diğer bir Balkan ülkesi Sırbistandır. Kendini bir bölgesel lider olarak algılayan Sırbistan, bölgede düşünüldüğünden daha fazla Sırpın yaşadığını göstermeye çalışıyor. Sırbistan yetkililerinin tahminlerine göre, Sırbistan dışındaki bölge ülkelerinde 2,1 milyon civarında Sırp yaşıyor. Balkan ülkelerinde yaşayan Sırpların nüfus sayımında kimliklerini serbestçe ifade etmeleri konusunda cesaretlendirilmesi için, Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić 8 Şubat 2011de bölgedeki Sırp temsilcilerinin tamamını Belgradda toplamıştı. 21 Ocak 2011de ise, Sırbistan hükümeti tarafından yurtdışında yaşayan Sırlara ilişkin kabul edilen bir dokümanda, Karadağ ve Hırvatistandaki Sırpların kurucu millet statüsünde olması gerektiği görüşüne yer verilmiştir. Belgradın bu yöndeki siyaseti hem Hırvatistandan, hem de Karadağdan tepkilerin gelmesine neden oldu. Hırvatistanda sürekli ikamet eden Sırpların toplam nüfusa oranı yüzde 2,5 ile yüzde 3,5 aralığında değiştiği tahmin ediliyor.

Eski Yugoslavya coğrafyasında ilk büyük toplu göç Hırvatistanda yaşanmıştı. Hatırlatmak gerekirse, Belgraddan talimat alan Hırvatistanın Krayina bölgesindeki Sırplar, 1991in ortalarında Krayina Sırp Cumhuriyetini ilan etmişti. Bu durum, yaklaşık 500 bin Hırvat ve diğer Sırp olmayanların yerinden edilmesine yol açmıştı. Belgradın destekleriyle Krayinalı Sırplar, Fırtına hareketinin düzenlendiği 4-26 Ağustos 1995 tarihine kadar, Hırvat yönetimine karşı başarılı bir şekilde ayak diretebildi. Fırtına hareketi sonucunda 2.500 Sırp öldürülmüş, yaklaşık 200 bini ise Hırvatistan topraklarından kovuldu. Kovulanların çok büyük bir kısmı Sırbistana, küçük bir kısmı ise Bosnadaki Sırp Cumhuriyetine yerleşmek zorunda kaldı. Hırvatistan Mülteciler Ofisinin bilgilerine göre, 1991-1995 yılları arasında yaklaşık 350 bin Sırp Hırvatistandan göç etti. Hırvat yetkililerine göre, günümüzde bunların yaklaşık üçte biri Hırvatistana dönmüş bulunuyor. Ancak değişik raporlardan, kayıtlarda geri dönmüş gözükenden çok daha azının Hırvatistanda barınmaya devam ettiği anlaşılıyor.

Balkanlardaki Müslümanların Toplam Sayısı Merak Ediliyor

Osmanlı sonrası dönemde Balkanlarda yerleşik kalan Müslüman halk uzun dönem boyunca sistematik mezalime maruz kaldı. Justin McCarthynin verilerine göre, Balkan Savaşları öncesinde, Arnavutluk hariç Osmanlının Avrupadaki bölümlerinden alınan topraklarda, 2.315.293 Müslüman yaşamaktaydı. Balkan Savaşları sonrasında bu rakam yüzde 62 oranında eksilerek, 1.445.179e indi. Bu süreçte 632.408 Müslüman öldü, 812.771i ise Anadolu'ya göç etti. Osmanlı sonrası dönemde de Balkanlardaki Müslümanlar zor dönemler yaşadı. Balkanlarda yaşanan krallık ve komünizm dönemlerinde genel olarak Müslümanlara hep şüpheli bir gözle bakıldı, kendilerine yabancı muamelesi yapıldı. Ayrıca, dönemden döneme ve ülkeden ülkeye değişen dozlarda, mezalimin değişik boyutları varlığını hep sürdürdü.

Müslümanlara yönelik izlenen bu yöndeki politikalar, Balkanların etnik ve dini haritasını kökten değiştirdi. Resmi rakamlara göre günümüzde Balkanlardaki Müslümanların toplam sayısı yaklaşık 8 milyon 250 bin civarındadır. Bu rakam, bölgenin toplam nüfusunun yüzde 12sine karşılık geliyor.

Oysa Osmanlı nüfusuna ilişkin kapsamlı bir çalışma yapan Kemal Karpata göre, 19. yüzyılın ikinci yarısında Müslümanların Balkanlardaki nüfusa oranı yüzde 43lere varmıştı. Bu fark, başlı başına, Balkanlardaki Türk ve Müslüman varlığının yok edilişinin incelenmesini gerektiriyor.

Netice olarak, Balkanlarda yaşanan savaşlar, göçler ve değişen sınırların ardından, 2011 nüfus sayımları normalde bölgenin nüfus yapısı hakkında daha gerçekçi tabloyu ortaya

çıkartması gerekirdi. Ancak anlaşılan o ki, bu nüfus sayımlarından sonra da, açıklanan resmi nüfus rakamlarına itiraz edenler olacaktır.

Kaynak/Source: